

**COURSE :
MONEY AND BANKS**

**FAN:
PUL VA BANKLAR**

LECTURE № 7

MA'RUZA № 7

**INTEREST RATE OF THE LOAN
AND FACTORS AFFECTING IT**

**KREDIT FOIZI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI
OMILLAR**

Lecturer: PhD Kh. Rakhimova

Maruzachi: PhD Kh. Rakhimova

REJA:

1
01

2
02

3
03

4
04

ITEM 01

Kreditning foiz stavkasi tushunchasi va uning xuquqiy asoslari

ITEM 02

Nominal foiz stavkasi. Real foiz stavkasi

ITEM 03

Oddiy va murakkab foizlar va ularning xisoblash tartibi

ITEM 04

Kreditning baxosiga ta'sir qiluvchi omillar

1. Kreditning foiz stavkasi tushunchasi va uning xuquqiy asoslari

Kreditning foiz stavkasi tushunchasi [2]

Kredit foiz stavkasi – bu pulning narxi.

Kredit bo'yicha foiz stavkasi kredit shartnomasining muhim shartlaridan biridir. Uning hajmi va belgilash tartibi, shu jumladan kredit shartnomasida nazarda tutilgan shartlarning o'zgarishiga qarab, qoida tariqasida, qarz oluvchi bilan kelishuvga binoan kreditor tomonidan belgilanadi.

Foiz stavkalarining turlari [3]

**Qat'iy
belgilangan foiz
stavka**

**Suzib yuruvchi
foiz stavka**

Source: <https://www.bing.com/images/create/fixed-interest-rate/64803482088c419796499b0cfbe45fc6?FORM=SYDBIC>

Qat'iy belgilangan foiz stavka - hech qanday ko'rsatkichga bog'lanmasdan, kredit shartnomasi shartlarida belgilangan ko'rsatkich hisoblanadi.

Qat'iy belgilangan foiz stavkasi - kredit muddati tugagunga qadar deyarli o'zgarmaydi. Ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra qarz shartnomasi taraflari kredit shartlarini o'zgartirishni xohlamasalar.

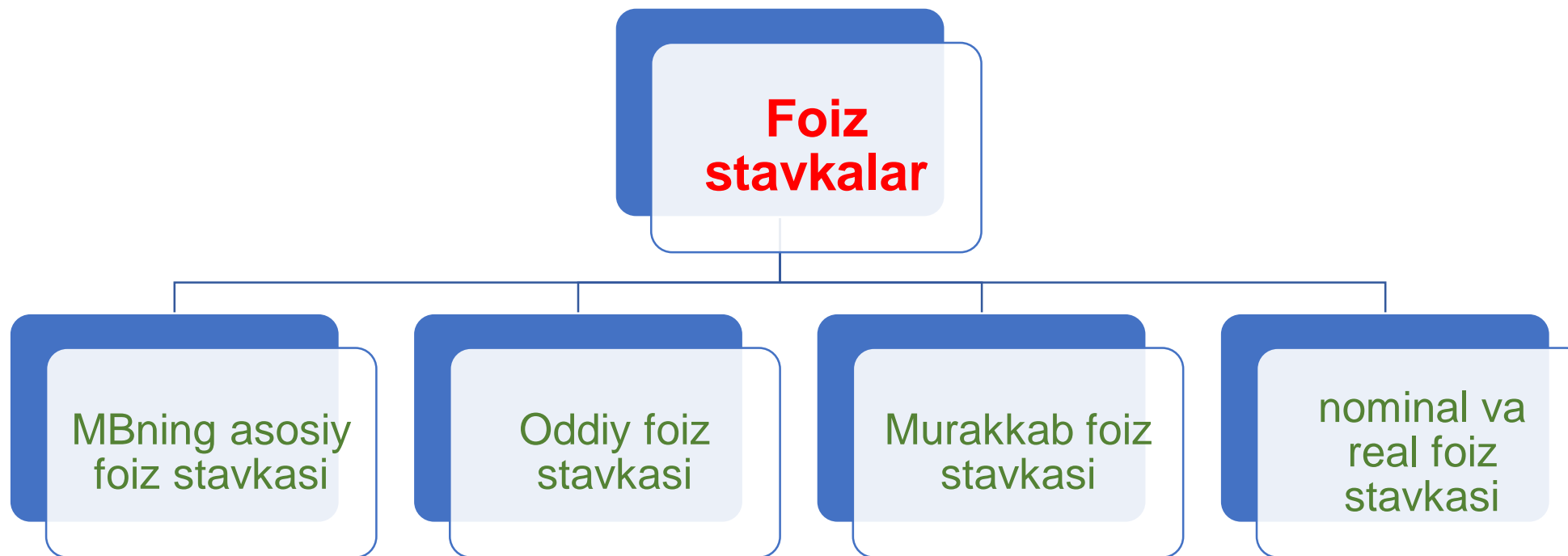
Suzib yuruvchi foiz stavka - ba'zi bir indeksga bog'langan ma'lum bir raqam sifatida o'rnatiladi.

Qoida tariqasida, o'zgaruvchan foiz stavkasi qayta moliyalash stavkasi/asosiy stavka, LIBOR stavkasiga bog'lanadi.

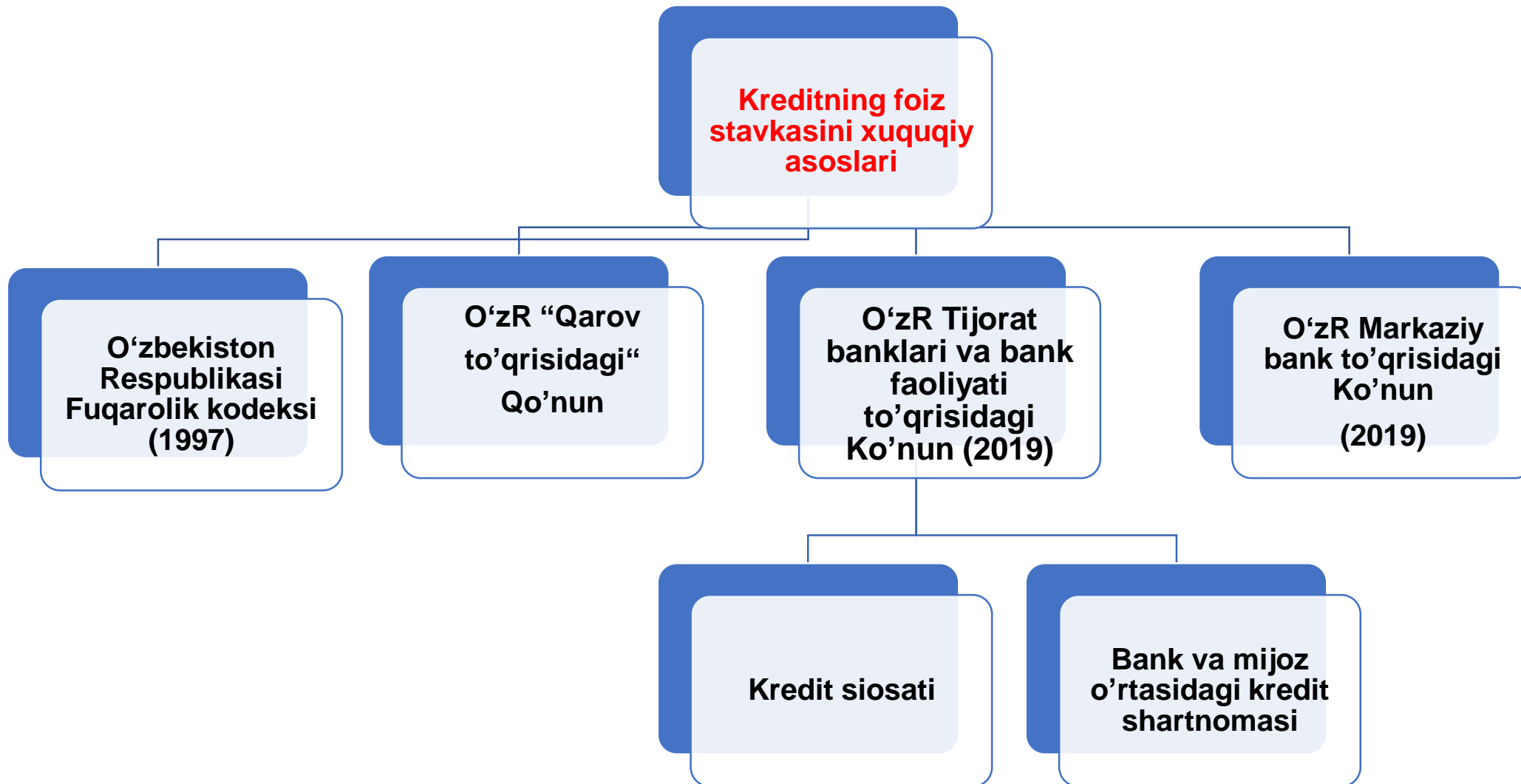
Kombinasiylashgan foiz stavka

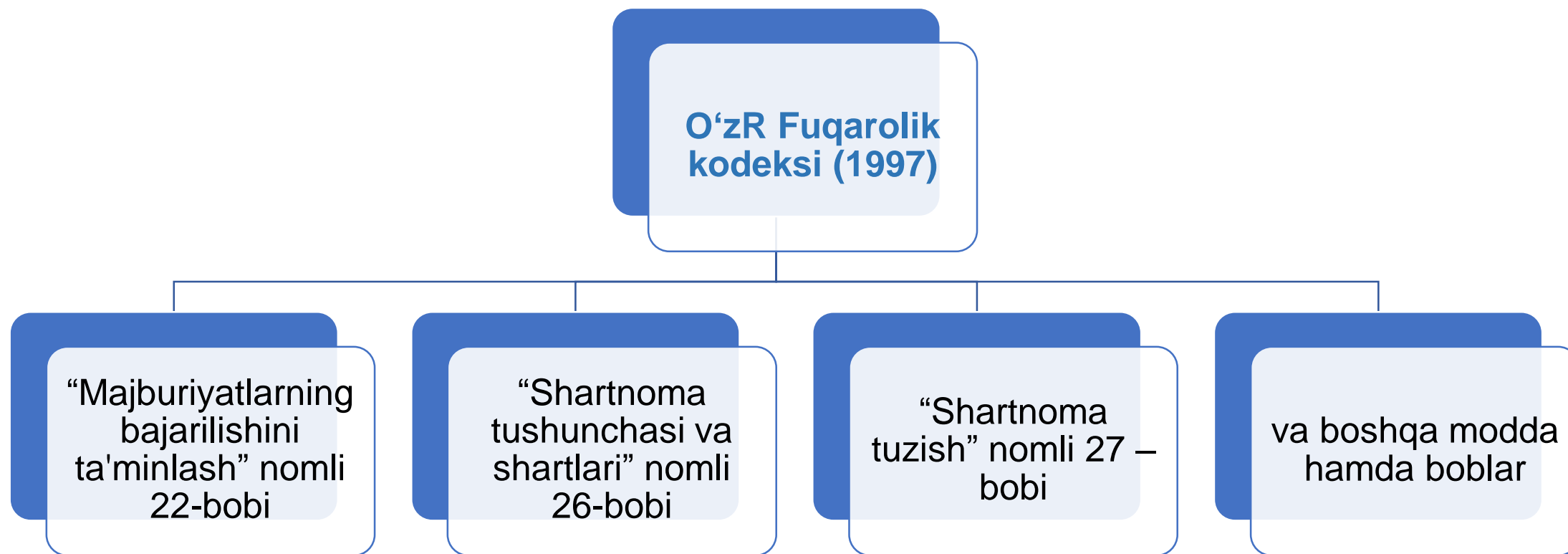
Foiz stavkalari quyidagilarga bo'linadi

Kreditning foiz stavkasini xuquqiy asoslari

O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi [8]

2.Nominal va real foiz stavkalar [4]

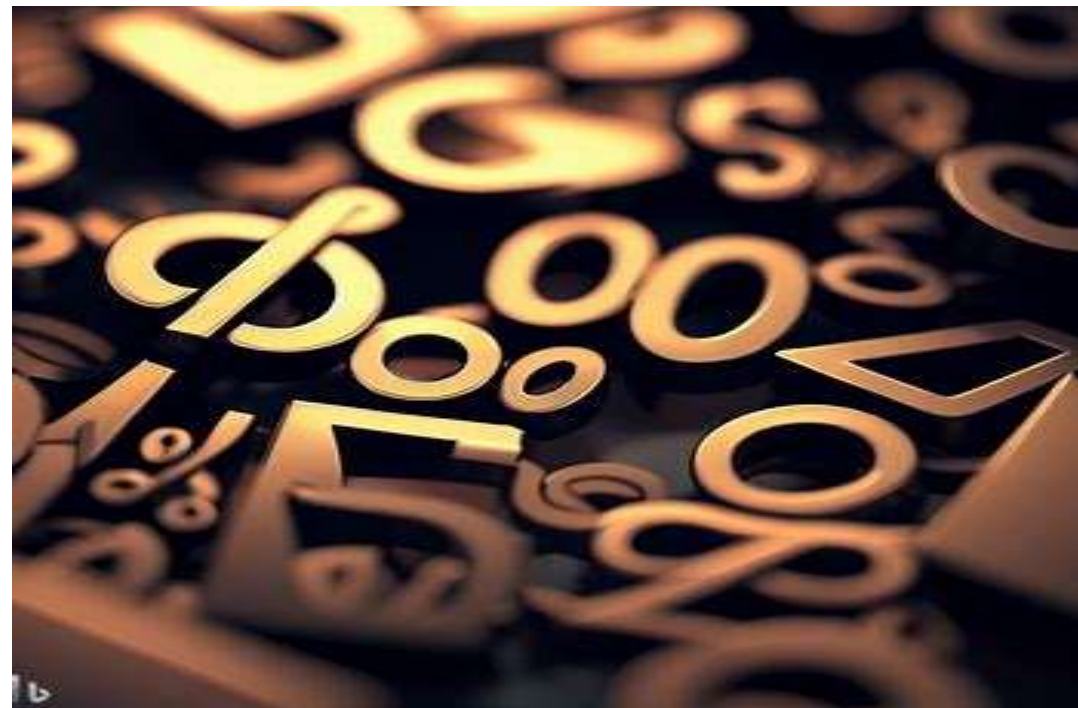
Nominal foiz stavka

Nominal foiz stavka - pul aktivlarining joriy bahosini aks ettiruvchi inflyatsiyani hisobga olingan bozor foiz stavkasi.

Real foiz stavka

Real foiz stavka - nominal foiz stavkasidan inflyatsiyani o'sish tempini/darajasini olib tashlanib topiladi.

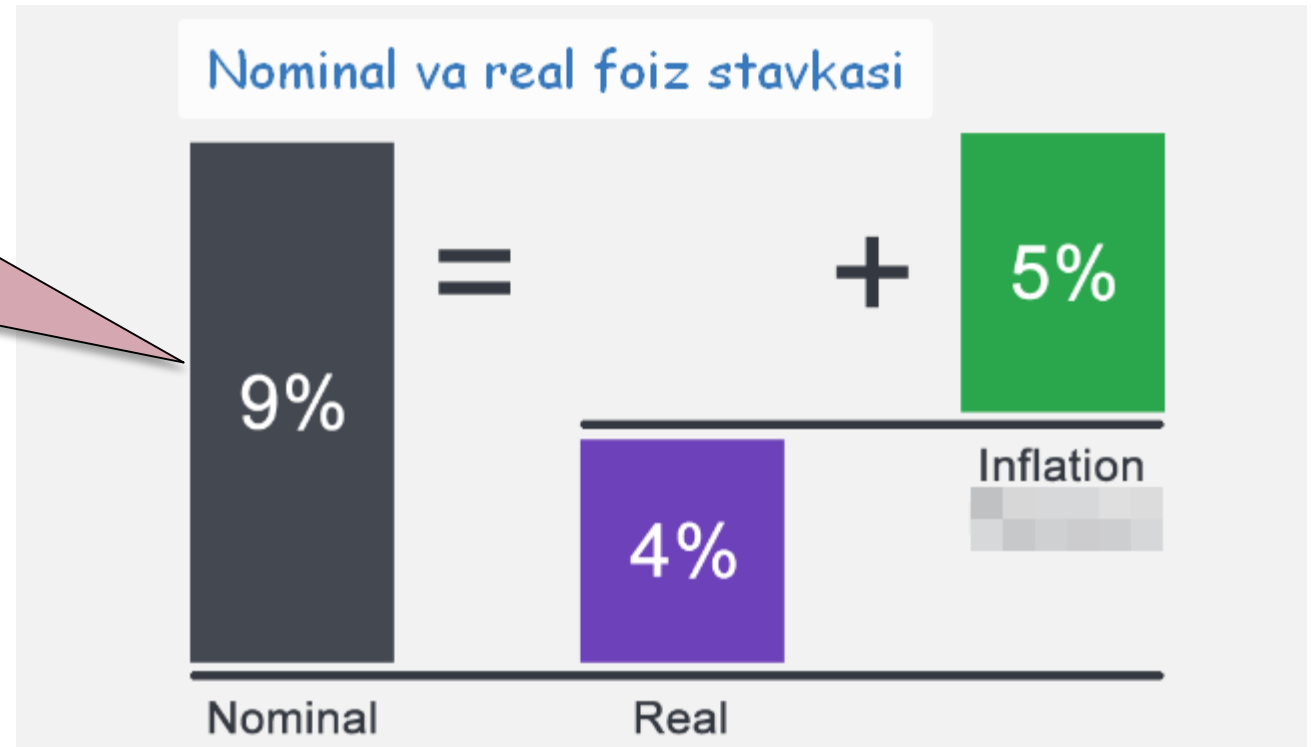
Source: <https://th.bing.com/th/id/OIG.SInbAveGKuVxqx76.q3x?w=270&h=270&c=6&r=0&o=5&dpr=1.3&pid=ImgGn>

Nominal va real foiz stavkasi [1]

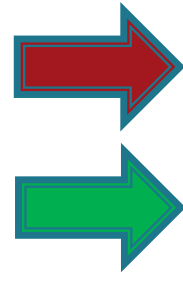
Bu rasmiy e'lon qilinadigan va shartnomalarda belgilanadigan foiz stavkasi bo'lib, tarkibida inflyatsiya darajasini saqlashi mumkin.

bu qarz oluvchiga pul mablag'larining real qiymati va qarz beruvchiga yoki investorga real rentabellikni aks ettirish uchun inflyatsiya ta'sirini yo'q qilish uchun tuzatilgan foiz stavkasi

3. Oddiy va murakkab foiz stavkalar

Bank foiz stavkalari ikki usulda amalga oshirilishi mumkin:

* Oddiy foiz stavka

* Murakkab foiz stavka

Oddiy foiz stavka odatda bu turdagi foizlar qisqa muddatli kreditlar uchun ishlatiladi va quyidagi formula yordamida asosiy qarz / asl qarz bo'yicha hisoblanadi:

$$S = P * (1+T*r)$$

S – hisoblangan/ o'sgan summa; **P** – boshlang'ich kapital; **T** – kredit muddati; **r** - foiz stavkalar.

Masala-1: 1 million so'm kredit summasi oddiy foiz bo'yicha 20% stavkada 1 yil muddatga berildi, quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$S = 1000000 * (1+12 * 0,0166666) = 1000000*1,199999 (1,2) = 1200 000$$

**Oddiy APR (annual percentage rate)
va murakkab APY (annual percentage yield)
foiz stavkalari**

- ▶ **APR** (annual percentage rate) stavkasi mijozlarga berilgan *iste'mol yoki ipoteka krediti hamda kredit kartalar foizini* hisoblashda qo'llaniladi va bunda murakkab stavka qo'llanilmaydi.
- ▶ **APY** (annual percentage yield) esa *jamg'armalar va deposit sertifikatlarini foizini hisoblashda* qo'llaniladi va u murakkab foiz hisoblash usuli orqali amalga oshiriladi.

Oddiy foizda kredit berilishi [3]

- ▶ $S = S_0 * (1 + t * r)$;
- ▶ S = o'sib borgan kredit summasi;
- ▶ S_0 = kredit summasi
- ▶ t = kredit muddati
- ▶ r = foiz/100%

- ▶ **Masala-2:** 1 million so'm kredit summasi oddiy foiz bo'yicha yillik 24% stavkada 6 oy muddatga berildi va S - o'sib boradigan kredit summasini quyidagicha hisoblanadi:
- ▶ $S = S_0 * (1 + t * i)$; $S = 1000000 * (1 + \frac{1}{2} * 0,24) = 1120000$

Murakkab foiz Stavka [3]

$$S = P * \left(1 + \frac{r}{N}\right)^t$$

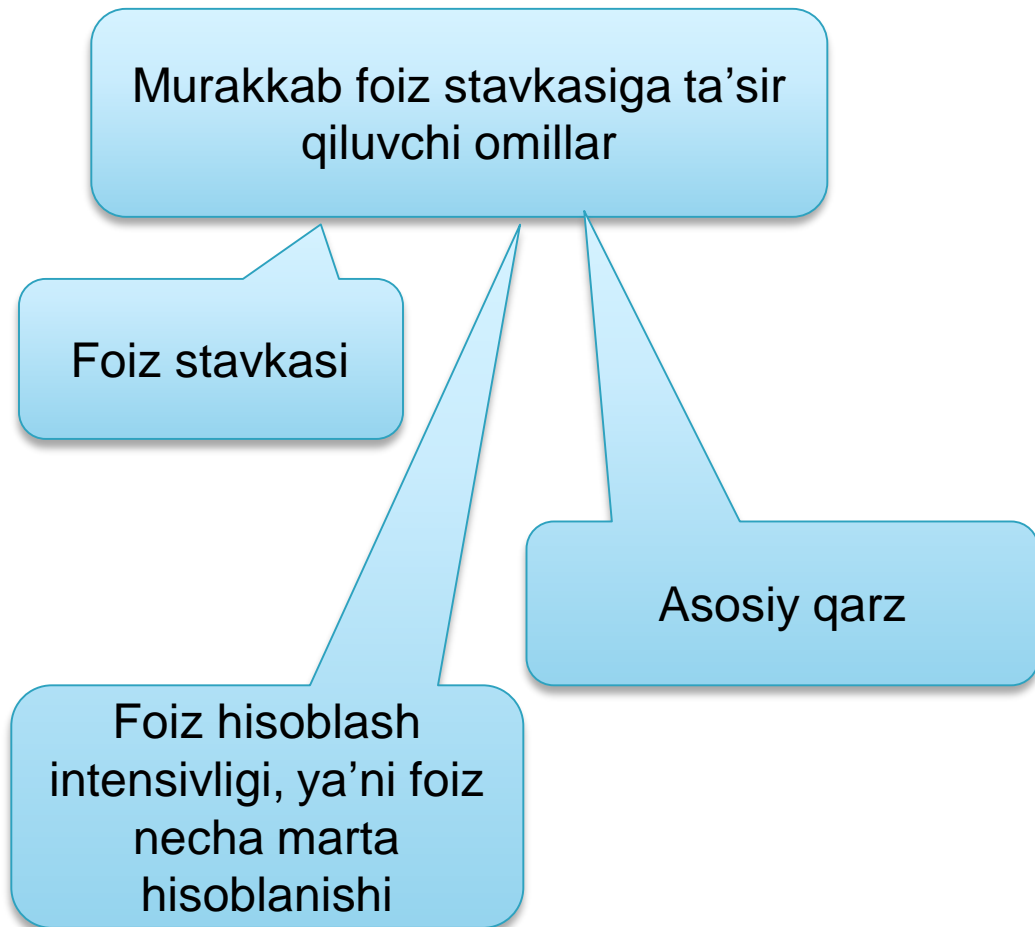
S – o'sib borgan kredit summasi; **P** – boshlangich kapital; **T** – kunlarda kredit muddati; **r** - kredit stavkasi; **N** – yildagi kunlar soni.

Masalan: 1 million so'm kredit summasi murakkab foiz bo'yicha 20% stavkada 1 yil muddatga berildi, quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$S = 1 \text{ млн.} * \left(1 + \frac{0,2}{365}\right)^{365} = 1 \text{ млн.} * 1,0005479^{365} = 1 \text{ млн.} * 1,221335767 = 1221336 \text{ сум}$$

Murakkab foiz stavka

		oddiy foiz	murakkab foiz
birinchi yil	asosiy qarz	100	100
	foiz stavkasi 10%	10	10
	yil oxiridagi qiymat	110	110
ikkinchi yil	asosiy qarz	100	110
	foiz stavkasi 10%	10	11
	yil oxiridagi qiymat	$110+10=120$	$110+11=121$
uchinchi yil	asosiy qarz	100	121
	foiz stavkasi 10%	10	12
	yil oxiridagi qiymat	$120+10=130$	$121+12=133$

Annuitet va differensallashtirilgan to'lov

- ▶ To'lovlarni teng miqdorda to'lashni ta'minlaydigan annuitet to'lov tizimi. Bunday holda, qarz oluvchi muntazam ravishda bir xil miqdorda to'lovni amalga oshiradi.
- ▶ Annuitet to'lovining miqdori quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi:

$$A = S * K_{an}; r = \frac{Kp \% / 100\%}{12 \text{месяц}} ; K_{an} = \frac{r(1+r)^n}{(1+r)^n - 1} ;$$

K_{an} – Annuitet koeffitsienti;

- ▶ **n** - to'lov davrlari soni;
- ▶ **S** – kredit summasi;
- ▶ **r** – kredit davri uchun qarz summasi bo'yicha hisoblangan foiz stavkasi;
- ▶ **A** – qarz davri uchun to'lov;
- ▶ **PKp** - kreditning butun muddati uchun kredit bo'yicha to'langan foizlar miqdori

Annuitit to'lov bo'icha misol

- ▶ **Misol:** 1 mln so'm kredit summasi murakkab foiz tizimi bo'yicha 20% stavkada 6 oy muddatga berildi, quyidagi formula bo'yicha hisoblash:

- ▶ $A = S * K_{an}; A = 1000000 * 0,176522386 = 176522,386$

- ▶ $A * 6 \text{ oy} = 176522,386 * 6 = 1059134,32$

- ▶
$$K_{an} = \frac{r(1+r)^n}{(1+r)^n - 1} = \frac{0,016666 * (1+0,016666)^6}{(1+0,016666)^6 - 1} = \frac{0,016666 * 1,10425608}{1,10425608 - 1} =$$

$$\frac{0,018403532}{0,10425608} = 0,176522386$$

Kredidni annuitit to'lovi bo'icha misol [7]

No	Cana	Summa	Asosiy qarzni sondirish	Foiz to'lov	qoldig	Izox
1	24.02.2023	176 522,78	159 536,48	16 986,30	840 463,52	Oylik to'lov 02/2023
2	24.03.2023	176 522,78	163 628,00	12 894,78	676 835,52	Oylik to'lov 03/2023
3	24.04.2023	176 522,78	165 025,85	11 496,93	511 809,67	Oylik to'lov 04/2023
4	24.05.2023	176 522,78	168 109,47	8 413,31	343 700,20	Oylik to'lov 05/2023
5	24.06.2023	176 522,78	170 684,58	5 838,20	173 015,62	Oylik to'lov 06/2023
6	24.07.2023	175 859,71	173 015,62	2 844,09	0,00	Oylik to'lov 07/2023

Differensallashtirilgan kredit to'lov

- ▶ **Differensallashtirilgan kredit to'lov** — Bu qarzni to'lash tizimi bo'lib, unda qarz oluvchi har oyda har xil miqdorda to'laydi, uning miqdori kamayish tendensiyasiga ega, yani kamayib boradi. Maksimal moliyaviy yuk kredit berilgandan keyingi birinchi oylarga to'g'ri keladi va kredit muddati tugashi bilan to'lov minimal bo'ladi.

Differensial to'lovlarning o'ziga xos xususiyati

Differensial to'lovlarning o'ziga xos xususiyati kredit muddati davomida ularning hajmini kamaytirishdir.

**To'lovga
Quyidagilar
kiradi:**

- Asosiy qarzni to'lash uchun ishlatiladigan miqdor. U o'zgarishsiz qoladi;
- Garz mablag'laridan foydalanganlik uchun garz qoldig'ida hisoblangan foizlar. Shartnomaga muvofik majburiyatlar bajarilishi bilan bu qism kamayadi.

Differensial to'lovlarni aniqlash formulalari

Hisoblangan oylik foizlar quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$C\Pi = C3 * \frac{i}{12}$$

CΠ – oyiga hisoblangan foizlar miqdori;

C3 – kredit boyicha garz miqdori;

Shu tariqa, har oylik differensial to'lov miqdori quyidagi formula bo'yicha aniglanadi:

$$D\Pi = \frac{TK}{k} + C3 * \frac{i}{12}$$

DΠ – differensial to'lov

C3 – kredit boyicha garz miqdori;

i – yillik foiz stavkasi;

TK – kreditni tanasi;

k - kreditning butun muddatidagi foiz davrlari soni
(odatda oylar soni)

Mijoz uchun differensial to'lovning afzalliklari:

- ❑ Kredit sharoitlari teng bo'lganda differentsiatsiyalangan to'lov tarkibida asosiy qarzni (kredit tanini) to'lash summasi annuitetga nisbatan ko'p bo'lishi hisobidan asosiy qarz dastlabki tezroq kamayib boradi. Shuning uchun foiz kichik hisoblanadi, bu qarz oluvchi uchun manfaatli bo'ladi;
- ❑ Ipoteka krediti bo'lgan taqdirda majburiy sug'urta to'lovlari miqdori kichik bo'ladi, chunki u kredit bo'yicha qarzdorlik qoldig'iga bog'liq bo'ladi.

Differensial to'lovning kamchiliklari

- ❑ Qarz oluvchi uchun dastlabki kredit to'lovi katta. Xuddi shu shartlarda annuitetni hisoblashda olinadigan to'lovdan ham ko'proq. Katta oylik to'lov bilan qarz oluvchining daromadi kreditni to'lash uchun etarli bo'lmasligi mumkin. Shuning uchun kredit rad etilishi mumkin.
- ❑ To'lovning o'zi qarz oluvchi uchun unchalik qulay emas, chunki u har doim farq qiladi. Har safar qancha to'lash kerakligini tushunish uchun qo'lingizda jadval bo'lishi kerak. Qarz oluvchi pullarini boshqarish kiyinroq.

4. Kreditning bahosiga ta'sir qiluvchi omillar [1]

Makroiqtisodiy omillar

Source: "Microsoft Bing"

- Markaziy bankning pul-kredit siyosati;
- Kredit bozoridagi talab va taklifning o'zaro ta'siri;
- Inflyatsiya, inflyatsion kutish;
- Kredit xizmatlari bozorida bank raqobati;
- Ishlab chiqarish va sanoat sikli fazasining o'ziga xosligi;
- Valyuta kursi ichki va xorijiy foiz stavkalariga bog'liq;
- Milliy iqtisodiyotning ochiqligi; Source: AI Bing

Mikroiqtisodiy omillar

Source:
http://static.norma.uz/images/186310_daf27b1c0ee481c3a0b6c67d491c.png

- ❑ Omonat va kreditlar bo'yicha bank foiz stavkalarini tartibga solish;
- ❑ bank risklarini minimallashtirish maqsadida foiz stavkalarini boshqarish;
- ❑ kredit siyosati va tijorat banklarining kredit operatsiyalarining o'ziga xos xususiyati;
- ❑ Qarz oluvchi/mijozning ishonchlilik darajasi;
- ❑ Bank turi va hajmi.

Kreditning asosiy foiz stavkasini aniqlash

Qo'yilmalarining taxminiy qiymati va kredit operatsiyalarining rentabellik darajasidan kelib chiqib, quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi:

$$A \text{ foiz} = C 1 + C 2 + R ;$$

A foiz – asosiy (bazoviy) foiz stavkasi;

C 1 - jalb qilingan resurslarning o'rtacha real narxi;

C 2 - bankning resurslarini joylashtirish bo'yicha rejalashtirilgan xarajatlarning samarali joylashtirilgan mablag'larning kutilayotgan hajmiga nisbati;

R - bankning kredit operatsiyalari rentabelligining rejalashtirilgan darajasi.

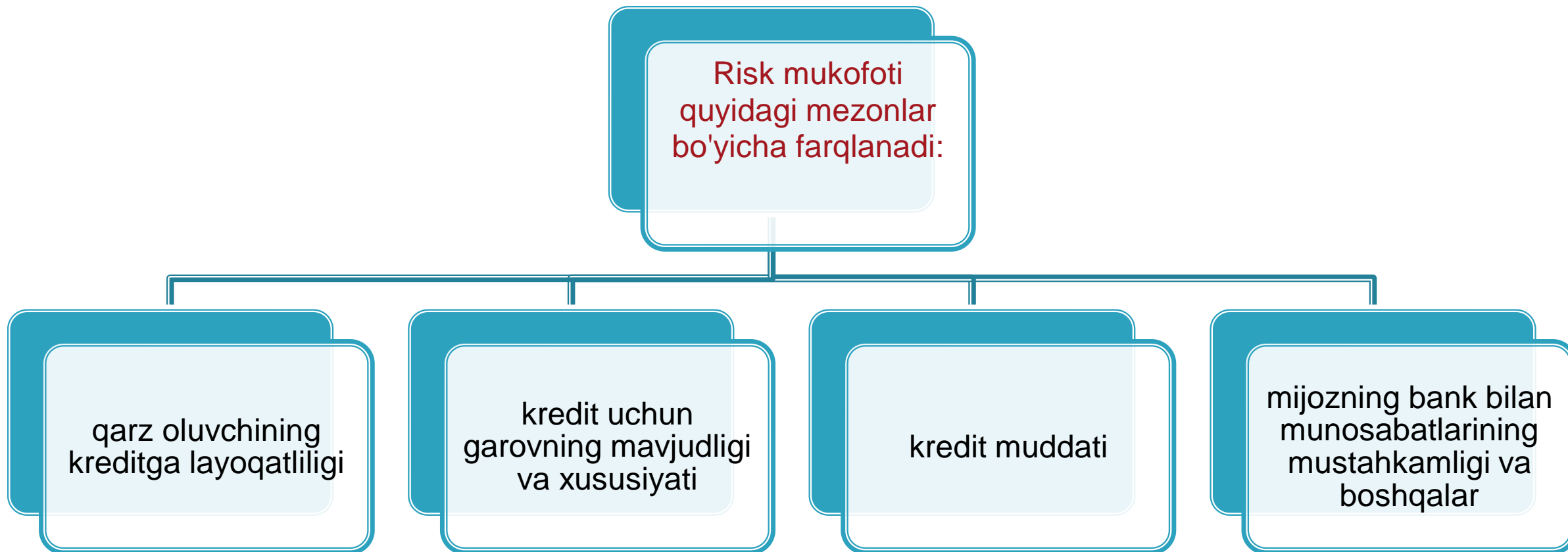

MARKAZIY BANKNING ASOSIY FOIZ STAVKALARI [5]

Amal kilish muddati	%
17.03.2023 - ...	14
22.07.2022 -16.03.2023	15
10.06.2022 - 21.07.2022	16
18.03.2022 - 09.06.2022	17
11.09.2020 — 17.03.2022	14
15.04.2020 — 10.09.2020	15
25.09.2018 — 14.04.2020	16
28.06.2017 — 24.09.2018	14
01.01.2015 — 27.06.2017	9
01.01.2014 — 31.12.2014	10

Risk mukofoti qat'iy belgilangan miqdorda belgilanadi va quyidagi mezonlar bo'yicha operatsiyalar bo'yicha farqlanadi

Bank risklarini minimallashtirish maqsadida foiz stavkalarini boshqarish tamoyili

- ▶ Qarz oluvchining kreditni qaytarmaslik xavfi qanchalik yuqori bo'lsa, qarz beruvchi tomonidan kredit foizlari shunchalik yuqori bo'ladi va aksincha Qarz oluvchining kreditni qaytarmaslik xavfi qanchalik past bo'lsa, qarz beruvchi tomonidan kredit foizlari shunchalik past bo'ladi

ID 9068659
© [Alexey Bogatyrev](#) |
[Dreamstime.com](#)

Foydalanilgan adabiyotlar manbasi

1. Абдурахманова, М.М. (2021). Деньги и банки: Учебник. Ташкент: Иқтисодиёт.
2. Абдуллаева, Ш.З. (2003). Пул, кредит ва банклар. Ташкент: Молия.
3. Mardonova, A.T. (2021). Pul va banklar: O'quv qo'llanma. Samarqand: SamDU nashri.
4. Toymuxamedov, I.R., Tojiyev, R.R., Azlarova, A.A., Bazarova, N.R., & Sattorova, N.G' (2021). "Pul va banklar" fani bo'yicha darslik. Ташкент: Иқтисодиёт.
5. Центральный банк Республики Узбекистан. (n.d.). <https://cbu.uz>
6. Центральный банк Республики Узбекистан. Асосий ставканинг даражалари. [20.04.2023] <https://cbu.uz/oz/monetary-policy/refinancing-rate/levels/>
7. Кредитный калькулятор онлайн - расчет кредита на сайте FinCalculator.ru. [20.04.2023]. Manba: <https://fincalculator.ru/kreditnyj-kalkulyator>
8. Milliy qonunchilik electron bazasi LEX.UX [25,04,2023]. <https://lex.uz>

E”TIBORINGIZ UCHUN RAXMAT!!!

